

ویژگی‌های اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد

منوچهر مصطفی پور^۱

جنبش عدم تعهد در سال ۱۹۶۱ میلادی با اولین اجلاس سران عدم تعهد با حضور مارشال تیتو رهبر یوگسلاوی، قوام نکرومه رهبر غنا، جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر، جواهر لعل نهرو نخست وزیر هند و احمد سوکارنو رهبر استقلال اندونزی در کنفرانسی که در شهر بلگراد در کشور یوگسلاوی برگزار شد موجودیت خود را اعلام کرد. جهت‌گیری اولیه جنبش عدم تعهد عمدتاً ماهیت سیاسی داشت اما در شرایط فعلی که اقتصاد جزء لاینفک مسائل سیاسی شده و حتی تعیین‌کننده سطح مناسبات سیاسی می‌باشد، اعضای جنبش عدم تعهد نیز ملاحظات اقتصادی را بیش از پیش مورد توجه قرار داده‌اند. با اینکه کشورهای عضو جنبش عدم تعهد بیش از نیمی از جمعیت جهان را در اختیار دارند سهم عمده‌ای در اقتصاد و تجارت جهانی ندارند. ظرفیت‌های اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد به‌ویژه در زمینه انرژی بسیار بالاست و این جنبش می‌تواند در صورت وجود انسجام بیشتر بین اعضاء جایگاه قابل قبولی در سطح جهانی داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: جنبش عدم تعهد، اقتصاد، تجارت، انرژی.

۱. مقدمه

جنبش عدم تعهد^۲ که در سال ۱۹۶۱ (۱۳۴۰ شمسی) و اوج جنگ سرد و برای مقابله با بلوک‌بندی غرب و شرق تشکیل شد متشکل از ۱۲۰ کشور عموماً در حال توسعه است که تقریباً بیش از $\frac{2}{3}$ اعضاء سازمان ملل متحد را شامل می‌شوند. ۵۳ کشور از قاره آفریقا، ۳۸ کشور از قاره آسیا، ۲۸ کشور از آمریکای لاتین و حوزه کارائیب و یک کشور از اروپا (بلاروس) عضو رسمی جنبش عدم تعهد هستند. ۱۷ کشور و ۱۰ سازمان بین‌المللی نیز عضو ناظر جنبش عدم تعهد هستند. با این اوصاف جنبش عدم تعهد که بزرگترین تشکل بین‌المللی پس از سازمان ملل می‌باشد از لحاظ اقتصادی نیز می‌تواند نقش ویژه‌ای در سطح جهانی داشته باشد. به همین منظور، در این گزارش تلاش می‌شود تا جایگاه اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در جهان مورد بررسی قرار گیرد.

mmostafap@yahoo.com

۱. رئیس گروه اقتصاد جهانی.

2. Non-Aligned Movement (NAM)

۲. جمعیت

کشورهای عضو جنبش عدم تعهد حدود نیمی از جمعیت جهان را به خود اختصاص داده‌اند. هند در این میان در بین کشورهای عضو جنبش پرجمعیت‌ترین کشور است و در بین کشورهای جهان دومین جمعیت جهان را داراست. برآورد جمعیت جهان در سال ۲۰۱۱ حدود ۷ میلیارد نفر بوده که ۳/۶۶ میلیارد نفر آن متعلق به کشورهای عضو جنبش است. در بین کشورهای عضو جنبش عدم تعهد کشورهای هند، اندونزی، پاکستان، بنگلادش، نیجریه، ویتنام، فیلیپین، مصر و ایران بالاترین جمعیت را دارا هستند.

جدول ۱. جمعیت ۱۰ اقتصاد بزرگ عضو جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	جمعیت (میلیون نفر)
۱ هند	۱۲۰۶/۹۲
۲ اندونزی	۲۴۱/۰۳
۳ عربستان سعودی	۲۸/۷۹
۴ ایران	۷۵/۸۶
۵ آفریقای جنوبی	۵۰/۵۹
۶ امارات متحده عربی	۵/۳۸
۷ ناپلند	۶۴/۰۸
۸ کلمبیا	۴۶/۰۵
۹ مالزی	۲۸/۷۳
۱۰ سنگاپور	۵/۳۷
۱۱ سایر اعضای جنبش عدم تعهد	۱۹۱۱/۵۱
۱۲ جمع	۳۶۶۴/۳۱

مأخذ: صندوق بین‌المللی پول. (World Economic Outlook Database, April 2012)

۳. تولید ناخالص داخلی

کل تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱ حدود ۹۴۸۰ میلیارد دلار بوده که ۱۴ درصد از اقتصاد ۶۹۶۶۰ میلیارد دلاری جهان را در این سال شامل می‌شود (البته در صورتی که ارقام تولید بر حسب برابری قدرت خرید محاسبه شود این سهم بیشتر خواهد شد).^۱ کشور هند به عنوان یکی از اقتصادهای بزرگ در حال توسعه با تولید ناخالص داخلی ۱۶۷۶ میلیارد دلاری در صدر کشورهای جنبش عدم تعهد قرار دارد. هند، اندونزی، عربستان سعودی، ایران،

۱. با این حال قابل توجه است که کشورهای عضو عدم تعهد با ۵۰ درصد جمعیت جهان تنها ۱۴ درصد تولید جهانی را دارا هستند.

ویژگی‌های اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد ۱۶۳

آفریقای جنوبی، امارات متحده عربی، تایلند، کلمبیا، مالزی و سنگاپور ۱۰ اقتصاد بزرگ عضو جنبش عدم تعهد هستند که تولید ناخالص داخلی آنها ۵۵۶۳ میلیارد دلار است. بدین ترتیب ۱۰ کشور مذکور ۸ درصد از اقتصاد جهانی را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به شاخص جمعیت و تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد می‌توان استنباط کرد که کشورهای عضو جنبش عدم تعهد دارای تولید ناخالص داخلی سرانه پایینی در جهان هستند.

جدول ۲. تولید ناخالص داخلی ۱۰ اقتصاد بزرگ عضو جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	GDP (میلیارد دلار)	سهم از اقتصاد جهان
۱ هند	۱۶۷۶	۲/۴
۲ اندونزی	۸۴۶	۱/۲
۳ عربستان سعودی	۵۷۸	۰/۸
۴ ایران	۴۸۲	۰/۷
۵ آفریقای جنوبی	۴۰۸	۰/۶
۶ امارات متحده عربی	۳۶۰	۰/۵
۷ تایلند	۳۴۶	۰/۵
۸ کلمبیا	۳۲۸	۰/۵
۹ مالزی	۲۷۹	۰/۴
۱۰ سنگاپور	۲۶۰	۰/۴
۱۱ مجموع ۱۰ کشور اول	۵۵۶۳	۸
۱۲ کل جنبش عدم تعهد	۹۴۸۰	۱۴
۱۳ جهان	۶۹۶۶۰	۱۰۰

مأخذ: صندوق بین‌المللی پول (World Economic Outlook Database, April 2012) و محاسباتی توسط دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

۴. تجارت کالا

مجموع تجارت کالایی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱، ۷۱۵۱ میلیارد دلار بوده که نزدیک به ۲۰ درصد از تجارت جهانی کالاها (۳۶۵۹۸ میلیارد دلار) می‌شود. بدین ترتیب، کشورهای عضو جنبش عدم تعهد از این نظر وضعیت بهتری را در مقایسه با تولید ناخالص داخلی (۱۴ درصد) در سطح جهانی دارند.

ویژگی‌های اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد ۱۶۵

جدول ۳. تجارت کالایی ۱۰ اقتصاد بزرگ جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	تجارت (میلیون دلار)	سهم از تجارت جهان
۱ هند	۷۴۷۵۱۳	۲/۰۴
۲ اندونزی	۳۷۷۸۲۷	۱/۰۳
۳ عربستان سعودی	۴۷۶۲۴۴	۱/۳۰
۴ ایران	۱۹۹۰۰۰	-/۵۴
۵ آفریقای جنوبی	۲۱۸۵۲۸	-/۶۰
۶ امارات متحده عربی	۴۹۰۰۰۰	۱/۳۴
۷ تایلند	۴۵۷۳۲۰	۱/۲۵
۸ کلمبیا	۱۱۱۶۲۹	-/۳۱
۹ مالزی	۴۱۴۶۵۱	۱/۱۳
۱۰ سنگاپور	۷۷۵۲۷۵	۲/۱۲
۱۱ مجموع ۱۰ کشور اول	۴۲۶۷۹۸۷	-/۱۲
۱۲ کل جنبش عدم تعهد	۷۱۵۰۸۵۴	۲۰
۱۳ جهان	۳۶۵۹۸۰۰۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان جهانی تجارت (<http://stat.wto.org>) و محاسباتی توسط دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

۵. صادرات کالا

مجموع صادرات کالای کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱ حدود ۳۸۴۷ میلیارد دلار بوده است که این مقدار برای کل جهان در همان سال حدود ۱۸۲۱۷ میلیارد دلار بوده است. بدین ترتیب، کشورهای عضو جنبش عدم تعهد بیش از ۲۱ درصد صادرات کالای جهان را در سال ۲۰۱۱ در اختیار داشته‌اند. در این میان، ۱۰ اقتصاد بزرگ عضو جنبش ۱۲/۶۱ درصد از کل صادرات کالا را در جهان به خود اختصاص داده‌اند. در بین کشورهای عضو جنبش کشورهای مالزی، تایلند، هند، امارات متحده عربی، اندونزی، فیلیپین، عربستان سعودی، ونزوئلا، ویتنام و شیلی بالاترین سهم صادرات را دارا هستند.

جدول ۴. صادرات ۱۰ اقتصاد بزرگ جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	صادرات (میلیون دلار)	سهم از صادرات جهان
۱ هند	۲۹۶۵۵۶	۱/۶۳
۲ اندونزی	۲۰۱۴۷۲	۱/۱۱
۳ عربستان سعودی	۳۶۴۵۰۰	۲/۰۰
۴ ایران	۱۳۱۰۰۰	۰/۷۲
۵ آفریقای جنوبی	۹۶۹۲۲	۰/۵۳
۶ امارات متحده عربی	۲۸۵۰۰۰	۱/۵۶
۷ تایلند	۲۲۸۸۲۲	۱/۲۶
۸ کلمبیا	۵۶۹۵۴	۰/۳۱
۹ مالزی	۲۲۶۹۹۰	۱/۲۵
۱۰ سنگاپور	۴۰۹۵۰۴	۲/۲۵
۱۱ مجموع ۱۰ کشور اول	۲۲۹۷۷۲۰	۱۲/۶۱
۱۲ کل جنبش عدم تعهد	۳۸۴۷۰۹۲	۲۱/۱۲
۱۳ جهان	۱۸۲۱۷۰۰۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان جهانی تجارت (<http://stat.wto.org>) و محاسباتی توسط دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

۶. واردات کالا

در سال ۲۰۱۱ مجموع واردات کالای کشورهای عضو جنبش حدود ۳۳۰۰ میلیارد دلار بوده است که این شاخص برای کل جهان ۱۸۳۸۰ میلیارد دلار بوده و بدین ترتیب کشورهای عضو جنبش عدم تعهد نزدیک به ۱۸ درصد از کل واردات کالای جهان را در اختیار داشته‌اند. سهم ۱۰ اقتصاد اول بزرگ عضو جنبش از کل واردات کالای جهان در سال ۲۰۱۱ نزدیک به ۱۱ درصد بوده است. بدین ترتیب، سهم کشورهای عضو گروه جنبش از صادرات کالا در جهان بیشتر از سهم واردات آنها می‌باشد.

جدول ۵. واردات ۱۰ اقتصاد بزرگ جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	واردات (میلیون دلار)	سهم از واردات جهان
۱ هند	۴۵۰۹۵۷	۲/۴۵
۲ اندونزی	۱۷۶۳۵۵	۰/۹۶
۳ عربستان سعودی	۱۱۱۷۴۴	۰/۶۱
۴ ایران	۶۸۰۰۰	۰/۳۷
۵ آفریقای جنوبی	۱۲۱۶۰۶	۰/۶۶
۶ امارات متحده عربی	۲۰۵۰۰۰	۱/۱۲
۷ تایلند	۲۲۸۴۹۸	۱/۲۴
۸ کلمبیا	۵۴۶۷۵	۰/۳۰
۹ مالزی	۱۸۷۶۶۱	۱/۰۲
۱۰ سنگاپور	۳۶۵۷۷۱	۱/۹۹
۱۱ مجموع ۱۰ کشور اول	۱۹۷۰۲۶۷	۱۰/۷۲
۱۲ کل جنبش عدم تعهد	۳۳۰۳۷۶۲	۱۷/۹۷
۱۳ جهان	۱۸۳۸۱۰۰۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان جهانی تجارت (<http://stat.wto.org>) و محاسباتی توسط دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

۲. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

در سال ۲۰۱۱ مجموع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وارد شده به کشورهای عضو جنبش عدم تعهد بیش از ۳۰۳ هزار میلیارد دلار بوده است (معادل ۲۰ درصد کل سرمایه‌گذاری خارجی جهان) که در همان دوره مجموع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب شده در کل کشورهای دنیا بیش از ۱۵۰۰ میلیارد دلار بوده است. ۱۰ اقتصاد بزرگ عضو جنبش ۱۲ درصد از جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در سال ۲۰۱۱ به خود اختصاص داده‌اند. این شاخص نشان می‌دهد با وجود اینکه نزدیک به $\frac{۲}{۳}$ کشورهای جهان را کشورهای عضو جنبش تشکیل می‌دهند، اما سهم آنان از جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پایین است. در بین کشورهای عضو جنبش عدم تعهد کشورهای سنگاپور، شیلی، هند، مالزی، کلمبیا، نیجریه، پرو و اکوادور کشورهایی هستند که در مقایسه با سایر کشورها از میزان بیشتری از جذب سرمایه‌گذاری خارجی برخوردار هستند.

جدول ۶. جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ۱۰ اقتصاد اول جنبش عدم تعهد در سال ۲۰۱۱

کشور	(میلیون دلار) بآب	سهم از بآب جهان
۱ هند	۳۱۵۵۴	۲/۰۷
۲ اندونزی	۱۸۹۰۶	۱/۲۴
۳ عربستان سعودی	۱۶۴۰۰	۱/۰۸
۴ ایران	۴۱۵۰	۰/۲۷
۵ آفریقای جنوبی	۵۸۰۷/۴	۰/۳۸
۶ امارات متحده عربی	۷۶۷۹	۰/۵۰
۷ تایلند	۹۵۷۲	۰/۶۳
۸ کلمبیا	۱۳۲۳۴/۲	۰/۸۷
۹ مالزی	۱۱۹۶۶	۰/۷۸
۱۰ سنگاپور	۶۴۰۰۳/۲	۴/۲۰
۱۱ مجموع ۱۰ کشور اول	۱۸۳۲۷۱/۸	۱۲
۱۲ کل جنبش عدم تعهد	۳۰۳۲۵۲/۵	۲۰
۱۳ جهان	۱۵۲۴۴۲۲/۲	۱۰۰

مأخذ: آنکتاد (<http://unctadstat.unctad.org>) و محاسباتی توسط دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

۸. انرژی

برخی از کشورهای عضو جنبش عدم تعهد نظیر الجزایر، امارات متحده عربی، ایران، برونزی، ترکمنستان، عراق، عربستان سعودی، عمان، قطر، کویت، لیبی، ونزوئلا و یمن به صادرات سوخت به‌عنوان منبع درآمد ارزی وابستگی بسیاری دارند و در عین حال در زمره بزرگترین صادرکنندگان نفت جهان قرار دارند. همچنین، تمام اعضای سازمان اوپک عضو جنبش عدم تعهد هستند. از ۴۰ کشور تولیدکننده و صادرکننده فرآورده‌های نفتی ۲۷ کشور عضو جنبش عدم تعهد هستند اگرچه برخی از اعضاء جنبش عدم تعهد که دارای نفت هستند عضو اوپک نیستند.

۹. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با وجود اینکه جنبش عدم تعهد با هدف استقلال از شرق و غرب تشکیل شد و هدف از تشکیل آن عمدتاً سیاسی بود این جنبش در بیانیه پایانی نخستین اجلاس خود متعهد به بازسازی ساختار اقتصاد جهانی شده بود، بنابراین این جنبش از بدو تأسیس به مسائل اقتصادی نیز توجه نموده است. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد در سال‌های آغازین دهه ۱۹۹۰ فرایند جهانی‌سازی، تجارت و سرمایه‌گذاری، بدهی‌های خارجی، بیماری ایدز و جرایم بین‌المللی به عمده‌ترین دغدغه‌های غیرمتعهدها بدل شدند که بیانگر اهمیت بیش از پیش مسائل اقتصادی در این جنبش است.

ویژگی‌های اقتصادی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد ۱۶۹

کشورهای عضو جنبش عدم تعهد از نظر در اختیار داشتن منابع انرژی جایگاه برجسته‌ای در جهان دارند و با همکاری تمام اعضای جنبش که دارای نفت هستند می‌توان از آن به عنوان اهرمی قوی برای چانه‌زنی در برابر اعضای غیرعضو استفاده کرد.

این کشورها می‌توانند با بهتر کردن اوضاع اقتصادی خود از آن به عنوان ابزار مکملی در کنار قدرت سیاسی خود در عرصه بین‌المللی استفاده کنند. از منظر تجارت این کشورها می‌توانند از ابزارهای رونق‌دهنده تجاری به مثابه ابزاری برای بهتر کردن وضعیت اقتصادی خویش استفاده کنند.

منابع

اطلاعات آماری وب سایت آنکتاد (<http://unctadstat.unctad.org>)

اطلاعات آماری وب سایت سازمان جهانی تجارت (<http://stat.wto.org>)

اطلاعات آماری وب سایت صندوق بین‌المللی پول (World Economic Outlook Database, April 2012)

وب سایت رسمی شانزدهمین اجلاس جنبش عدم تعهد در تهران (<http://nam.gov.ir>)

"Current Cooperation between NAM Member States", *International Institute for Non-Aligned Studies*, Article Number – II_S/2/2010.

